

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 3, Sayı 7, Kasım 2016, ss. 85-100.
Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 3, Issue 7, November 2016, pp. 85-100.
ISSN 2148-5704
DOI Number: 10.17822/omad.2016.45

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E EVLİLİK HUKUKU: ÇORUM EVLENME DEFTERLERİ ÖRNEĞİ

Marriage Legislation from Tanzimat Reform Era to the Republican Period: Çorum Marriage Registry Samples

Mehmet ÇANLI*

Özet: “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Evlilik Hukuku: Çorum Evlenme Defterleri Örneği” adlı bu çalışmada, Tanzimat Dönemi’nden başlayıp Cumhuriyet Dönemi’ne kadar yayımlanmış hukukî belgelerde evlilik konusu ele alınmıştır. Evlilik konusunda; kız isteme, kız kaçırma, başlık parası, sözlenme, nişanlanma ve düğün gibi konular incelenmiştir. Konu incelenirken, dönemin hukukî metinlerinden olan düsturlardan, Çorum Evlenme Defterlerinden, Çorum Şer’iye Sicili Defterlerinden ve diğer ikinci el kaynaklardan faydalanılmıştır. Yapılan değişiklikler, tarihî süreç içerisinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nde 1926 yılında Medeni Kanun kabul edilmiştir. Bu Kanun ile Türkiye’de evlilik konusunda neler değişmiştir? Bu değişiklikler, 1926-1930 yılları arasında tutulmuş olan Çorum’a ait evlenme defterleri incelenerek ve örneklemeler yapılarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlilik Hukuku, Nüfus Kanunu, Aile Hukuku, Nikâh, Başlık Parası, Kız İsteme, Kız kaçırma, Sözlenme, Nişan, Çorum Evlilik Defterleri

Abstract: “Marriage Legislation from Tanzimat Reform Era to the Republican Period: In this study Çorum Marriage Registries” Marriage has been evaluated by examining the published legal documents dated from the Tanzimat period to the Republican years. The topics; asking for the permission from the brides family, running away with the bride, engagement and wedding ceremonies and dowry payment has been reasearched. The legal documents of that period, Çorum’s Marriage Registrations and second hand sources have been used to gather the information. Changes that have been made in that period have been evaluated by making comparison in the historical period. The Civil Law was accepted in 1926 in the Republican period. What has changed in Marriage with the acceptance of the new Civil Law? These changes have been evaluated by examining the Çorum Marriage Registrations between 1926-1930.

Key Words: Marriage Law, The Population Law, Family Law, Marriage Contract, Dowry Payment, Asking permission for marriage from the Bride’s Family, Kidnapping the Bride, Engagement, Çorum Marriage Registrations

Giriş

Evlilik, her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da geçmişten günümüze önemini sürdürmüştür. Türk toplumunda, İslamiyet’in kabul edilmesiyle geleneksel yapısını korumanın yanı sıra, dinî şartlar da benimsenerek günümüze kadar süregelmiştir.¹ Tarihsel süreç içerisinde her toplumda törensel bir ritüel ile karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Eski Türk yöneticilerinin çocuklarının evlenmeleri sırasında yapılan kutlamalar, destansı anlatımlarla günümüze kadar gelmiştir. Türk İslam geleneklerinde kız istemeyle başlatılan, nişan ve nikâh ile sonuçlandırılan

* (Prof. Dr.), Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çorum/Türkiye, e-mail: mcanli4545@gmail.com

¹ Abdulkadir Donuk, “Çeşitli Topumlarda ve Eski Türklerde Aile”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (Fatih Sultan Mehmet Özel Sayısı), Sayı 33, İstanbul 1982, s. 147-68; Orhan Türkoğlu, “Türk Ailesinin Genel Yapısı”, *Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Cilt 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 29-66; Ali Güler, “İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Cilt 1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 69-81.

evlilik, bir yandan örften gelen anlayış, diğer yandan İslam'ın emrettiği şartlar dikkate alınarak düzenlenmiştir. Örf'e ait olanlar, yazılı hâle getirilmemiştir. Yörelere göre çok değişik uygulamaları bulunmaktadır. İslam hukukunda evlilik, zaman içerisinde mezheplere göre bazı değişikliklere uğramıştır. Osmanlı Devleti'nde evlilik hukuku, Hanefi mezhebinin anlayışına göre şekillenmiştir.

Tanzimat'tan itibaren evlilik konusunda birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler, Tanzimat ile başlayan Batılılaşma hareketlerinin bir sonucu olarak görülebilir. Bu düzenlemelerin geneline bakıldığında, evlilik konusunda esas kaygı nüfusun azalmasıdır. Aynı zamanda Türk toplumundaki sosyal ve ekonomik çöküntülerin önünü almak amacıyla, Tanzimat'tan sonra evlilik konusunda birtakım hukukî düzenlemelere gidilmiştir.

Bu çalışmada, evliliğin başlangıç kısmı ele alınmaktadır. Başka bir ifade ile iki yetişkin kişinin evlenmeye karar vermesinden, nikâhın kıyılmasına kadar olan süreç ele alınmaktadır. Bu süreçte uygulanan gelenekler, sözlü veya örf-âdet olarak nesilden nesile aktararak yaşayan bir kültür ögesidir. Bölgeden bölgeye, kültürden kültüre farklılık arz etmektedir. Bu çalışmada kız isteme, kız kaçırma, başlık parası, sözlenme, nişanlanma ve düğün gibi konular incelenecektir.

Çalışmamızın ana kaynaklarını, incelediğimiz dönemin hukukî kaynaklarından biri olan düsturlar ve Çorum Evlenme Defterleri oluşturmaktadır. Bunun yanında Çorum Şer'iyeye Sicili defterleri de taranmıştır. Bu defterlerde, konumuz ile ilgili sadece mihr-i müeccel ve muaccel oranları ile ilgili çok miktarda örneğe rastladık. Bunların bir kısmını metin içinde örnek olarak vermeye çalıştık. Defterlerde diğer kız kaçırma, kız isteme, nişan ve diğer konulara rastlamadık. Bu kaynaklardan başka konumuzu, diğer ikinci el kaynaklarla da desteklemeye çalıştık.

Çalışmamızı, genel hatlarıyla Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi şeklinde iki ana başlık altında toplayabiliriz. Osmanlı kısmı Tanzimat Dönemi'nden başlayıp son döneme (1922) kadar olan süreci kapsamaktadır. Cumhuriyet Dönemi ise, 1923'ten 1926 Medeni Kanun'un çıkarılması ve 1930'a kadar olan dönemde Çorum'da uygulanmasına kadardır. Cumhuriyet Dönemi ve Çorum uygulamaları, konumuzun ana temelini teşkil etmektedir.

İncelediğimiz konunun ilk bölümü olan Osmanlı Dönemi'ni, daha çok hukukî metinler üzerinden ele almaya çalıştık. Bunun uygulamaları ile ilgili çok fazla ikinci el kaynak eserler bulunmaktadır. Konuyu dağıtmamak ve çalışmamızın başlığı ile uyumlu olması amacıyla bu tür eserlerden çok az faydalandık. Esas konumuzu Çorum Evlenme Defterleri üzerinde yoğunlaştırarak, Çorum'un sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde değerlendirmelerde bulunmaya çalıştık.

A. Osmanlı Dönemi Evlilik ile İlgili Hukukî Düzenlemeler

Osmanlı Dönemi'nde evlilik ile ilgili yapılan hukukî düzenlemeleri, Tanzimat Dönemi'nden başlatacağız. Bu süreçteki düzenlemeleri Tanzimat Dönemi, II. Abdülhamid Dönemi ve II. Meşrutiyet Dönemi şeklinde dönemlere ayırdık. Bu dönemde yapılan hukukî düzenlemeler, kronolojik olarak ele alınıp kısaca üzerinde durulacaktır.

1. Tanzimat Dönemi Evlilik ile İlgili Hukukî Düzenlemeler

Tanzimat'tan itibaren evlilik hukuku konusunda birçok yenilik yapılmıştır. Bu dönemde yapılan düzenlemelerle kişiyi ilgilendiren evlenme, boşanma, miras gibi konular, Müslümanlar için şeriat mahkemelerine, Müslüman olmayanlar için de cemaat meclislerine (mahkemelerine) bırakılmıştır. Yapılan değişiklikleri yerinde denetlemek ve ortaya çıkan sorunları tespit etmek amacıyla bu dönemde, Rumeli'ye ve Anadolu'ya denetleme heyetleri gönderilmiştir. Denetlemeler, bazı alanlarda başarılı olduğu için 1850'den sonra sayısı artırılmıştır.²

² Musa Çadırcı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)", *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi*, Der. Tülay Ercoşkun, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s. 197-202.

Tanzimat Dönemi ve öncesinde nüfusun azalması ile ilgili olumsuzlukların artması sonucunda bu dönemde bunların engellenmesi amacıyla birtakım tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Bunun için Meclis-i Vâlâ ve buna bağlı olarak İmar Meclisleri oluşturulmuştur.³ Bu müesseselerin ele aldıkları konulardan biri de, evliliklerin yarattığı sosyal ve ekonomik sorunlarıdır. Meclis-i Vâlâ 1844 yılında çıkardığı bir emirle, evlenmesinde herhangi bir engel olmamasına rağmen, ailesi tarafından değişik nedenlerle evlendirilmeyen kızların, evlendirilmesini zorunlu tutmuştur. Hatta buna engel olan ailelerin cezalandırılmasını kararlaştırmıştır.⁴ Kızlar, evlenmeye zorlanmayacaktır. Bu emirle, aynı zamanda başlık parası ve diğer benzeri talepler yasaklanmıştır. Meclis-i Vâlâ'nın aldığı karardan anlaşılacağı üzere bu dönemde evlilik teşvik edilmiştir. Evlilik teşvik edilirken, nüfusun artırılması için evliliklerin kolaylaştırılması ve yetkililerin buna özen göstermesi ısrarla istenmiştir.

Bu dönemde evlilikte mihr miktarlarında bir sınırlamaya gidilmiştir. 1845'te bölgelerin ekonomik durumlarına göre alt, orta ve üst gelir grupları için limit tespit edilmiştir. Buna göre, mihr-i müccelin miktarı üst gelir grupları 300-400 kuruş, orta gelir grupları 150-200 kuruş ve alt gelir grupları 75-100 kuruş verilmesi tespit edilerek ailelerin bu karara uymaları tavsiye edilmiştir.⁵ Bununla birlikte nişanlılık döneminde ve düğün esnasında yapılacak masraflarda bir sınırlamaya gidilmiştir. Yüz görümlüğü diye adlandırılan damadın geline taktığı ya da verdiği hediye, düğünün asıl unsuru olmadığından dolayı tamamen yasaklanmıştır.

Mihr sınırlamaları konusunda Çorum'da yukarıdaki oranlara genel olarak uyulduğunu görmekteyiz. Bununla ilgili Çorum Şer'îye Sicili defterlerinde çok fazla örneğe rastlamaktayız. Örneğin; Çorum'un Abdalata köyünden Hüseyin kızı Zahide'nin, Ömer oğlu Halil ile 75 kuruş mihr-i muaccel ile evlendirilmiştir.⁶ Orta düzeyde ekonomik geliri olan kişilerde 150-200 kuruş vermektedirler. Örneğin, Çorum'un Kuşviran köyünden Hayta Oğlu Memiş'in Kızı Melek'in 166 kuruş mihr-i muaccel ile evlendirilmiştir.⁷ Yine Çorum merkezden Kara Hacı Oğlu Hacı Hasan'ın Kızı Nazife, 200 (iki yüz) kuruş mihr-i muaccel ile Abdullatif ile evlendirilmiştir.⁸ Üst limitten ödenen mihr-i muaccle örnek olarak da Çorum'un Deniz köyünden Deli Ömer Oğlu Mehmet'in Kızı Zehra'yı verebiliriz. Aynı köyden Ali, Zehra'ya 500 kuruş mihr-i muaccel vererek evlenmişlerdir.⁹

19. yüzyılda genel olarak mihr, nişan ve düğün masraflarının çok fazla olmasından dolayı, evlilikler azalmıştır. Bunun nedeni, ağırlıklı olarak ekonomiktir. Düğün yapan zengin kişiler, fakirleşmektedir. Orta hâlli kişiler, borçlanmaktadır. Fakir olanlar ise, hiç evlenememektedirler. Taşra yöneticileri, düğün masrafları konusunda büyük harcamalara girilmemesi konusunda sürekli taraflara ikazda bulunmuştur. Yapılan bu ikazlarla, evlilik teşvik edilerek neslin çoğalması amaçlanmıştır. Taşradan gelen ikazlar sonucunda devlet, Meclis-i Vâlâ kararıyla, bu tür uygulamaların ülke geneline yaygınlaştırılması için kararlar almıştır.

Yine bu dönemde askerlerin evlilikleri ile ilgili de birçok düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, daha çok bölgelerin ekonomik yapısı, güvenliği ve namus algısı ile ilgilidir. Yapılan düzenlemelerden diğeri de düğünlerde yapılacak masraflarla ilgilidir. Tanzimat'tan itibaren düğünlerde yapılacak fuzuli harcamaların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Konunun önemine binaen neyin hediye, neyin rüşvet olduğu ile ilgili 1840 tarihli Ceza Kanunu'na madde

³ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Tanzimat Döneminde İmar Meclisleri", *Ankara Üniversitesi OTAM Dergisi*, Sayı 3 Ankara 1992, s. 327.

⁴ Tülay Ercoşkun, *Osmanlı İmparatorluğunda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2010, s. 177-9.

⁵ Ercoşkun, s. 185; Tavsiye edilen bu rakamlar, birçok bölgede uygulanırken, üst limit konusunda pek dikkat edilmediği dikkati çekmektedir.

⁶ *Çorum Şer'îye Sicili Defteri*, Defter No: 4, Sayfa 174, Hüküm No: 490.

⁷ *Çorum Şer'îye Sicili Defteri*, Defter No: 4, Sayfa No: 36, Hüküm No: 112.

⁸ *Çorum Şer'îye Sicili Defteri*, Defter No: 7, Sayfa N: 1, Hüküm No: 1.

⁹ *Çorum Şer'îye Sicili Defteri*, Defter No: 4, Sayfa No: 125, Hüküm No: 337.

konulmuştur.¹⁰ Bu kanunla düğünlerde aşırı ve gereksiz harcamaların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Çıkarılan bu kanunlara rağmen merkezi yönetim, mihr-i müeccel ve muaccelerin ortalamaların üzerine çıkarılmamasına dikkat edilmesi, düğün ve nişan harcamalarında aşırıya gidilmemesini taşra yöneticilerinden ısrarla istemiştir. Ancak bu konu ile ilgili nizamname ve emirlere rağmen, birçok yerde bunlara uyulmamıştır.

Tanzimat Dönemi'nde düğünlerde silah atılması yasaklanmıştır. Yasağa rağmen, yine de düğünlerde silah atılması sonucunda yaralanmalar olursa, yaralayan kişiye ceza olarak altı ay pranga cezası verilecekti. Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerine göre, suçun ölümle sonuçlanması durumunda kişi cezalandırılacaktı.¹¹

Bu dönemde ele alınan bir başka konu da kız kaçırma. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de kız kaçırma olayları, hemen her bölgede görülmektedir. Bu konunun, İslam hukukunda belirli bir yeri olmadığından dolayı verilecek ceza ta'zîr¹² cezası şeklinde kabul edilmiştir.¹³ 19. yüzyılda her bölgede kız kaçırma olayları artmıştır. Kaçırılmalar, iki nedene dayanmaktadır. Birincisi evlenecek kızı, ailesi iş gücü olarak görmektedir. Bu sebepten dolayı kızın talibi olmasına rağmen ailesi, evlendirmek istememektedir. İkincisi de zorla kaçırma. Zorla kaçırılmalarda iki türlü ele alınmaktadır. Birincisi evlenmek amacıyla kaçırma. Diğer de tecavüz ve diğer amaçlarla ilgili kaçırılmalardır. Her türlü kaçırılmalar yasaklanmıştır.¹⁴ Çorum Şer'îye Sicillerinde, kız kaçırma ve bununla ilgili cezalandırmalara dair her hangi bir kayda rastlamadık.

Evlilikle ilgili daha önce alınan vergiler, Tanzimat Dönemi'nde kaldırılmıştır. Örneğin daha önce kadı ve naipler tarafından alınan nikâh harcı (vergisi) ve izinname vergisi ilga edilmiştir. Ancak bu vergi kaldırılmış olmasına rağmen, zaman zaman birçok yerde alındığı yönünde şikâyetler olmuştur. Devlet, bu şikâyetlerin üzerine titizlikle giderek tedbirler almıştı.

Diğer bir konu da, başlık parası meselesidir. Başlık parasının, dinî bir özelliği yoktur. Tahminen İslam öncesi Türk geleneğinden gelen bir alışkanlıktır. Örfî gelenekte, mihrin (mihr-i muaccel) yerine alındığı şeklinde çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.¹⁵ Erkek tarafını ekonomik olarak sarsan önemli yüklerden birisidir. Kız kaçırma olaylarına sebebiyet verdiği ve evliliklere büyük bir zorluk getiren bir engel olarak görüldüğünden dolayı devlet, Tanzimat'tan sonra bu geleneği yasaklamıştır. Her ne kadar başlık parası yasaklanmış olmasına rağmen bu gelenek günümüze kadar devam etmiştir.

Devlet, başlık parasının alınmaması için sık sık denetimler yaptırmıştır. 1863 yılından itibaren taşraya müfettişler gönderilmiştir. Müfettişlerin raporları doğrultusunda alınacak kararların uygulamaya konulması amacıyla da, Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Bu çerçevede Bursa bölgesine teftiş memuru olarak Ahmet Vefik Efendi gönderilmiştir.¹⁶

Teftiş için değişik bölgelere gönderilen kişilerin raporlarında, evlilik âdetleri hakkında çok farklı geleneklerden bahsedilmektedir.

¹⁰ Ercoskun, s. 206-10.

¹¹ Ercoskun, s. 211-7.

¹² Dinen yapılması hoş görülme, nefret edilecek şeydir.

¹³ Nevzat Toroslu, "Kadın Kaçırma", *Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler*, Editör: Adnan Güriz, Peter Benedict, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, Ankara 1974, No: 1, s. 428.

¹⁴ Ercoskun, s. 218-20; Toroslu, s. 431-3.

¹⁵ Orhan Türkoğan, *Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması*, İstanbul, 1975; M. Tezcan, *Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği*, Ankara 1981.

¹⁶ Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'ruzât*, Yay. Haz. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980, s. 60, 61; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK, Ankara 1984, s. 383.

Örneğin Ahmet Vefik Efendi'nin İzmit bölgesinde yaptığı gözlemlere göre; birinin yetişkin olan kızına birkaç kimse talip olursa, imama verilen akit parasından başka icazet almak için "söyletme" adıyla nahiye naiplerine para verilmektedir. Kim fazla para verirse, kızın ona sözlenmesinin kural olarak benimsendiği dile getirilmektedir. Söyletme adıyla 500-600 ve şbazen 700 kuruşa kadar para alınmakta ya da verilmektedir.¹⁷

Yine Bosna bölgesine gönderilen Teftiş Memuru Ahmet Cevdet Bey, raporunda, bu bölgedeki erkeklerin ve kızların sevgili (âşıkdaşlık, flört) yaptıklarını, açık olarak konuşup anlaştıklarını dile getirmektedir.¹⁸ Hatta kızlar, evlenmedikleri sürece ferace giymemektedirler.¹⁹ Raporda, dinî çevreler bu alışkanlıklara itiraz etse de kaldırılmasının çok güç olacağından söz edilmektedir. Gençler evlenmeye karar verdiklerinde kadının huzuruna çıkarak, ailelerinden habersiz nikâhlanmaktadırlar. Daha sonra aileleriyle barışmaktadırlar. Bundan hem gençler, hem de aileler memnun olmaktadır. Bu tür evliliklerden bölgenin yöneticilerinin de memnun olduğundan bahseden Ahmet Cevdet Bey, diğer bölgelere örnek teşkil etmesini tavsiye etmektedir.²⁰ Sevgili (âşıkdaşlık, flört) geleneği ile evlenen gençler özellikle askerler, kısa süre sonra boşanmaktadırlar. Bununla ilgili şikâyetlerin artması üzerine merkezden gelen emirlerde, bu tür kişilere ağır cezaların verilmesi yönünde telkinlerde bulunulmuştur.

Balkanlar'da evlilik ile ilgili yapılan kapsamlı düzenlemelerden bir diğeri de, Mithat Paşa²¹ tarafından yapılmıştır. Paşa, evlenme ve yapılacak masraflarla ilgili birtakım düzenlemeler yaparak kanun hâline getirilmesini sağlamıştır. "İzdivâc ve Tenâküh maddesi hakkında Tenbihâtı Hâvi İ'lannâme"²² adlı bu nizamname, daha önce çıkarılan nizamnameler bir araya getirilerek yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Buna göre, evliliklerde halk, bazı yerlerde dört bazı yerlerde ise, beş sınıfa ayrılmıştır. Her sınıfın ekonomik durumuna göre, tarafların vermesi gereken şeyler sınırlandırılmıştır. Buna uymayanlar cezalandırılacaktır. Evlenecek kıza, nikâhtan önce ve sonra mihr dışında herhangi bir şey verilmeyecektir. Düğünlerde, davetli misafirlerin karşılıklı olarak hediye alıp vermesi yasaklanmıştır.²³ Düğünlerin iki günden fazla sürmemesi ve verilen yemeklerin en fazla beş altı çeşidi geçmemesi kararlaştırılmıştır.²⁴ Düğünlerde silah atılması yasaklanmıştır.²⁵ Sınırlandırılan dört-beş sınıf halkın, kendi kudretleri oranında yapacakları masraflar, düğün hazırlığı sırasında geçerlidir. Düğünden sonra, her türlü hediyenin alınıp verilmesi serbest bırakılmıştır.

Evlilik konusunda yapılan düzenlemelerden biri de *uyrukluk* veya *tâbi'iyet* kanunudur. Bu Kanun, 1851'de Fransız Hukuku'ndan etkilenecek hazırlanmıştır. Osmanlı uyruğundaki gayrimüslimler, çıkarları doğrultusunda pasaport alarak yabancı devletlerin uyruğuna geçmişlerdir. Osmanlı yönetimi çıkarılan bu kanunla bu tür yolsuzlukları ve usulsüzlükleri, Avrupalı devletlerin kapitülasyonlarla kazandıkları imtiyazları kötüye kullanmalarının önüne geçmek ve yabancı devletlerin, İmparatorluk'un içişlerine müdahalelerini engellemeye çalışmıştır. Bu amaçla 1869'da vatandaşlık kanununda değişikliğe gidilmiştir.²⁶ Buna göre; vatandaşlık, din kavramından arındırılmıştır. Daha sonra vatandaşlık tanımı, 1876 Kanun-ı Esasi'de yer almıştır.

¹⁷ Ercoşkun, s. 275, 276.

¹⁸ Yusuf Halaçoğlu, "Kendi Kaleminden Ahmed Cevdet Paşa", *Ahmed Cevdet Paşa Semineri*, 27-28 Mayıs 1985, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1986, s. 3.

¹⁹ Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir*, Yay. Haz. Cavid Baysun, TTK, Ankara 1991, s. 24.

²⁰ Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir*, s. 25-6.

²¹ Bekir Koç, *Midhat Paşa (1822-1884)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2002.

²² Ercoşkun, s. 122; *Düstûr I. Tertip*, Cilt 1, Matba'a-i Âmire, İstanbul 1289 (1872), s. 736-41.

²³ *Düstûr I. Tertip*, Cilt 1, Madde 2.

²⁴ *Düstûr I. Tertip*, Madde 5.

²⁵ *Düstûr I. Tertip*, Madde 10.

²⁶ "Tâbi'iyet-i Osmaniye'ye Dâir Nizamnâme", *Takvîm-i Vekâyi, Def'a 1044*, 10 L 1285 (24.01.1869); Sarkis Karakoç, *Külliyyât-ı Kavânin*, Cilt 1, Fihrist-i Tarihî, (Yay. Haz.) M. Âkif Aydın vd., TTK, Ankara 2006.

Bu dönemde, İranlılarla evlenmek yasaklanmıştır. Bu yasak, uzun yıllardan beri mezhepsel (Sünni-Şia) farklılıktan dolayı gayriresmî devam etmekteydi. Osmanlı Devleti'nde, İranlılarla evlenme yasağı ilk olarak 1822'de başlamıştır. Resmî olarak II. Mahmud, 1822'de yayımladığı bir emirle Sünni Osmanlı kadınlarının, İranlı erkeklerle evlenmeleri yasaklamıştır. Bu yasak, özellikle İran ile sınır olan bölgelerde uygulanmıştır. Bölge idarecileri ve imamları sıkı takip altına alınmıştır. Emirlere uymaları konusunda sık sık uyarılmıştır. 1822'den itibaren Osmanlı Devleti, İran'ı ideolojik olarak tanımaya başlamıştır. Bu emir, 1874 ve 1875 yıllarında yapılan düzenlemelerle pekiştirilmiştir.²⁷ Osmanlı vatandaşlarının, İranlılarla evlenmeleri konusunda kanunlara detaylı maddeler konulmuştur. Bu maddelerde, daha önceki mezhepsel ayırım yerine, milliyetçi söylemler eklenmiştir. Örneğin Osmanlı uyruklu bir kadın, yasağa rağmen İranlı bir erkek ile evlenmiş olursa, gerek kadın gerek çocukları Osmanlı tebaası sayılacaklardır. Askerlik ve vergi yükümlülüğü altında bulunacaklardır.²⁸

2. II. Abdülhamit Dönemi Evlilik ile İlgili Hukukî Düzenlemeler (1876-1908)

II. Abdülhamit döneminde evlilik, dinî-örfi bir işlem olmaktan çıkarılmıştır. Bu dönemde evlilik konusunda, yerel yönetimlere görev verilmiştir. Evlenecek kişiye, bölgesinde bulunan imam, papaz veya ruhani liderlerden aldığı evlenme izinnamesini, belediyelere onaylatma zorunluluğu getirilmiştir. Belediyelerce izinnameyi onaylanmamış olanların nikâhı kısılması yasaklanmıştır. Buna uymayan dinî görevlilerin cezalandırılması hükmü getirilmiştir.²⁹

Bu dönemde evlilik ile ilgili işlemlerin kolaylaştırılması için yeni bir nüfus nizamnamesine ihtiyaç duyulmuştur. 1881'de nüfus istatistiklerini oluşturmak için doğum, nikâh, ölüm olayları ve mekân değişikliklerini bir araya getiren siciller oluşturulmaya çalışılmıştır.³⁰ Yayımlanan bu nizamnameden yaklaşık üç ay sonra nikâh, doğum ve ölüm olaylarının, İstanbul belediye dairelerine kayıtları hakkında bir kararname yayımlanmıştır.³¹

Din görevlilerinin, bu dönemde nikâh işlemleriyle ilgili birçok usulsüzlükleri görülmüştür. Bundan dolayı da 1887 Yılında, "İcrâ-yı Münâkehât Hakkında Nizamname" yayımlanmıştır.³² Buna göre İstanbul'da Eyüp, Üsküdar, Galata mahkemeleriyle birlikte, Yeniköy Mahkemesine de izinname verme yetkisi verilmiştir.

1881 tarihli Sicill-i Nüfus Nizamnamesi, 27 Haziran 1900 tarihinde yenisi ile değiştirilmiştir.³³ Buna göre, din adamlarının nikâh akdini nüfus idaresine bildirme süresi, on beş güne çıkarılmıştır. Aynı şekilde nikâh ile ilgili kayıtların nüfus idarelerine teslimi kararlaştırılmıştır. Teslim edilmediği takdirde para cezaları getirilmiştir.

Haziran 1900 tarihli Sicill-i Nüfus Nizamnamesinin, uygulamasında birtakım aksaklıklar çıkmıştır. Bir süre sonra nizamnameye birtakım ilaveler eklenerek 12 Haziran 1902³⁴ tarihinde yeniden yayımlanmıştır. Buna göre; her köy ve mahallede nikâh işlemlerini yalnızca din

²⁷ "Teba'a-i Devlet-i 'Aliyye ile Teba'a-i Devlet-i İraniyenin İzdivâcı Hakkında olan Memnu'iyetin Muhâfazasına Dâir Nizamname", *Düstûr I. Tertip*, Cilt 4, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1299, s. 614.

²⁸ Rona Aybay, *Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etikisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 450, Ankara 1980, s. 71.

²⁹ "Münâkehât ve Tevellüdât ve Vefiyyâtın Dersâ'âdet Devâ'ir-i Belediyesine Süret-i Kaydı Hakkında Kararnâme", *Düstur Zeyl-i sâni*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1299, s. 2-3; "Tahrîr-i Nüfusun Süret-i İcrâsına Mahsûs Ta'limât", *Düstûr Zeyl-i sâlis*, Mahmud Bey Matbaası, Dersâ'âdet 1300, s. 48.

³⁰ "Sicill-i Nüfus Nizamnamesi", *Düstûr Zeyl-i Sâni*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1299, s. 15-24.

³¹ "Münâkehât ve Tevellüdât ve Vefâiyâtın Dersâ'âdet Devâ'ir-i Belediyesine Süret-i Kaydı Hakkında Kararnâme", *Düstûr, Zeyl-i Sâni*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1299, s. 2-3.

³² Ercoşkun, s. 178.

³³ "Sicill-i Nüfus Nizamnamesi Makamına Kâ'im Olmak Üzere Kaleme Alınıp Mer'iyet-i Ahkâmına Bi'l-İstizân İrâde-i Seniyye-i Cenâb-ı padişâhî Şeref-müteallik Buyurulan Nizamname", No: 123, *Düstûr I. Tertip*, Cilt. 7, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara 1941, s. 433-51.

³⁴ "Sicill-i Nüfus Nizamnamesi Makamına Kâ'im Olmak Üzere Ta'dilen Kaleme Alınıp Mer'iyet-i Ahkâmına Bi'l-İstizân İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Hilâfetpenâhî Şeref-Müte'allik Buyurulan Nizamname", No: 197, *Düstûr I. Tertip*, Cilt. 7, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara 1941, s. 864-83.

adamlarının yapması mecbur tutulmuştur.³⁵ Yazım sırasında nüfusa kaydedilmeyenler ortaya çıkarsa para cezası alınmayacak, kayıt işlemleri yapılacaktı. Ancak yazımdan sonra nüfus vukuatını haber verenlerin bildirdikleri konu, para cezası gerektiriyorsa alınacak cezanın yarısı ihbar edene verilecekti.

3. II. Meşrutiyet Dönemi Evlilik ile İlgili Hukukî Düzenlemeler

12 Haziran 1902 tarihli Nüfus Nizamnamesi'ndeki birçok eksiklik, 27 Ağustos 1914 tarihinde yayımlanan Nüfus Kanunu³⁶ ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu Kanun'un 26-30. maddeleri evlilik işlemlerini kapsamaktadır. Buna göre Müslümanlar için izinname yetkisi şerî hâkim veya naiplerine, Müslüman olmayanlar için de ruhani reisler ya da onların yetkilendirdiği vekillerine verilmiştir. Yine nikâh akdinin sicile kaydedtirilmesi sorumluluğu erkeğe (koca) verilmiştir. Erkek (koca), imam, papaz veya haham tarafından mühürlenmiş ilmühaberi, nüfus memurları bulunan yerlerde iki hafta, bulunmayan yerlerde iki ay içinde bağlı olduğu nüfus idaresine vermek zorundadır. Yapmadığı takdirde para ve hapis cezası ile cezalandırılacaktı. Devlet, bu tür işlemlerin yapılmasını teşvik için damga vergisinden muaf tutmuştur.³⁷

Bu dönemde savaşların uzun sürmesinden dolayı evlilik konusunda birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Balkan savaşları ve akabinde I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla erkeklerin (kocaların) kaybolması veya ölmesi nedeniyle eşler (kadınlar), geçim sıkıntısı ve diğer nedenlerden dolayı zor durumda kalmışlardır. Kadınların sosyal ve ekonomik olarak mağdur edilmesini engellemek amacıyla, siyasal ve toplumsal değişikliklere gidilmiştir.³⁸ Bunun için 25 Ekim 1917 tarihinde "Aile Hukuku Kararnamesi" çıkarılmıştır.³⁹

31 Aralık 1917'de yürürlüğe giren bu kararname, 19 Haziran 1919'a kadar geçerli olmuştur. Çıkarılan bu nizamname ve kararnamelerle devlet, evliliği teşvik etmiştir. Aynı zamanda nüfusu arttırmak ve evlilikleri kontrol altına almak istemiştir. Bu emirlerle devletin dini kurallardan çok, dönemin gerektirdiği şartları ön plana çıkardığını görmekteyiz. Özellikle 1917 kararnamesiyle çok radikal değişimlere gidilmiştir. Örneğin evlenmede 17 yaş sınırı getirilmiştir. Kişilerin velilerinin yetkileri, kayıt altına alınmıştır. Kararnamenin yedinci maddesiyle, on iki yaşını tamamlamamış erkek çocuk ile dokuz yaşını tamamlamamış kız çocukların hiçbir kimse tarafından evlendirilemeyeceği hükmü getirilmiştir.

Bu kararname, dönemin Müslim ve gayrimüslim din adamları tarafından eleştirilmiştir. Her ne kadar bu kararname eleştirilse de, Ürdün'de 1951, Suriye'de 1953'e kadar, Lübnan ve İsrail'de de yakın tarihe kadar yürürlükte kalmıştır.⁴⁰ Kararname, birden fazla kadınla evliliği ve boşanmayla ilgili olumsuzlukları ortadan kaldırmamıştır. Kadınlara boşanma ve erkeklerin tek kadınla evlilik hakkı dâhil, evlilik akdine bazı şartlar koydurma ve uygulama imkânı tanımıştır. Kadınlar lehine bazı değişiklikler getirmiştir. Bu kararname, aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'nde hazırlanan 1923 ve 1924 aile hukuku taslaklarına örnek teşkil etmiştir. İsviçre Medeni Kanunu'nun kabulünde rol oynamıştır.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse, çıkarılan bu emir ve kanunlara Müslüman kesimde pek fazla uyulmamış, gayrimüslimlerde ise, genel anlamda uyulmuştur. Hristiyanlar istedikleri zaman evlenebilmektedirler. Gayrimüslimlerde, kız kaçırma ve bunun yol açtığı adam yaralama, öldürme olaylarına rastlanılmamaktadır.⁴¹

³⁵ *Düstûr I. Tertip*, Cilt 7, Madde 34.

³⁶ "Nüfus Kanunu", *Düstûr II. Tertip*, Cilt. 6, Matba'a-i Âmire, Dersa'âdet 1334, s. 1244-54.

³⁷ *Düstûr II. Tertip*, Cilt 6, "Nüfus Kanunu", Madde 44.

³⁸ Tülay Keskin (Ercöşkun), "Demet Dergisinde Kadın ve İlerleme Anlayışı", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIV/37, Ankara, Mart 2005, s. 289-312.

³⁹ "Hukuk-i Aile Kararnamesi", *Düstûr II. Tertip*, Cilt 9, Evkâf Matba'ası, İstanbul 1928, s. 762-81.

⁴⁰ Mehmet Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No: 11, İstanbul 1985, s. 225, 226.

⁴¹ İbrahim Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı*, Elâzığ 1999, s. 154, 155.

B. Cumhuriyet Dönemi Hukukî Düzenlemeler ve Çorum Evlenme Defterleri

1. Cumhuriyet Dönemi'nde Evlilik ile İlgili Hukukî Düzenlemeler

Cumhuriyet Dönemi'nde konu ile ilgili ilk defa 1923'te çalışmalar başlamıştır. 1923'ün başlarında Medeni Hukuk Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon, iki tali komisyona ayrılmıştır. Ahvâl-i Şahsiye Komisyonu ve Vâcibât Komisyonu. Bu komisyonlar, öncelikle daha önce yapılan çalışmaları gözden geçirmiştir.

Ahvâl-i Şahsiye Komisyonu, Mayıs 1923'te çalışmalarını tamamlayarak bir taslak rapor hazırlamıştır. Bu taslakta çok eşlilik konusu, dinî kaygılardan dolayı çözüme kavuşturulamamıştır. 1924 ve 1925 yılları arasında yapılan komisyon çalışmalarında, 1917 Aile Kanunu tekrar gözden geçirilmiştir. Bu çalışmalarda, sadece çok eşle (kadın) evlenme konusunda sınırlama getirilmeye çalışılmıştır. Bunu engellemek için zorlayıcı birtakım tedbirler alınmıştır.⁴²

Komisyon çalışmalarının uzun sürmesi ve tartışmaların uzamasından dolayı, bu konuda bir mesafe alınamamıştır. Dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, komisyon çalışmalarını durdurmuştur. Konu, Batıdan, İsviçre Medeni Kanunundan iktibas edilecekti. Bu arada diğer Avrupa Medeni Kanunları da incelenmiştir. İsviçre Medeni Kanunu, gerekli düzenlemelerden sonra 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilmiş ve 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İsviçre Medeni Kanunu'nun seçilmesinin birçok nedeni vardır. Öncelikli nedeni Mahmut Esat Bozkurt beyin, hukuk eğitimi İsviçre'de tamamlamış olmasıdır. İsviçre Medeni Kanunu'nun seçilmesindeki diğer nedenler; bu kanunun açıklığı, kesinliği, basitliği ve iktibasa uygun olmasıdır. Aynı zamanda bu kanun, Avrupa'da çıkarılan medeni kanunlarının en sonuncusudur. Diğer bir sebep de dönemin yöneticilerine göre bu Kanun'da aile, çok iyi düzenlenmiştir. Buna göre, kadın ile erkeğin eşitliği ve evlilik birliği içinde kuvvetli bir anlaşma zemini bulunmaktadır.⁴³

Çıkarılan kanunda evlenme, kırk bir (41) maddede ele alınmıştır. Nişan, nişanlılık süreci ve sonrası hakkındaki düzenlemeler, geçmişte yapılan düzenlemelerin bir benzeridir. Örneğin, nişan bozulduğunda tarafların maddi ve manevi tazminat ödeme zorunluluğu getirilmiştir (Madde 84-86). Verilen hediyeler geri istenebilirdi (Madde 86).

Evliliğe mâni olan durumlara baktığımızda, bu tür yasaklar, daha önce Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ele alınmış ve tartışılmıştır. Medeni Kanun'a göre evlenme yaşı, erkeklerde on yedi bayanlarda on beş olarak tespit edilmiş ise de, küçük yaştaki eşlerin evlendirilmeleri anne babalarının iznine bırakılmıştır. Evlenme yaşı, daha sonra 18'e çıkarılmıştır. Evlilikte, eşlerin karşılıklı rızaları aranmaktadır. Zorla ve tehditle evlendirilmeler yasaklanmıştır (Madde 116, 117). Yasaklardan bir diğeri de, eşlerden birinde akıl hastalığı (Madde 89) i bulaşıcı hastalık veya hayati tehlike arz edecek bir hastalığın bulunması durumunda evlendirilmemesidir. Bu tür rahatsızlığı olan kişilerin doktor kontrolü sonucunda evlendirilmeleri kararlaştırılmıştır. Yine kardeşlerin ve çok yakın diğer akrabaların (amca, dayı, hala, teyze, evlatlık, kayınvalide) evlendirilmeleri yasaklanmıştır (Madde 92).

1926 Medeni Kanun'u, dinî nikâhı yasaklamamıştır. Kanun'un yüz onuncu maddesine göre, evlenme işlemi tamamlandıktan sonra görevli memur, eşlere evlenme kâğıdı verirdi. Bu kâğıt alındıktan sonra dinî merasim yapılabilirdi. Dinî merasim, resmî işlemlerin tamamlanmasıyla ilgili değildir.

⁴² Elif Dursunüst, "Kabul Edilme Sürecinde Türk Kanun-ı medenisi", *Usûl İslam Araştırmaları*, 2009.

⁴³ Sera Reyhani Yüksel, "Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Yıl 2014, Sayı 2.

2. Çorum Evlenme Sicil Defterleri ve Medeni Hukuk Uygulamaları

1926 Medeni Kanunu ile Türkiye’de evlenme konusunda neler değişmiştir? Bu tür değişiklikleri, 1926-1930 yılları arasında tutulmuş olan Çorum’a ait evlenme defterleri incelenerek gösterilecektir.

Ele aldığımız Çorum evlilik defterleri, dokuz adettir.⁴⁴ İlk defter, Ekim 1926 yılından başlamıştır. Dokuzuncu ve son defter Temmuz 1930’a kadar olan tarihi kapsamaktadır. Defterler, yıl yıl tutulmayı, müteselsil olarak devam ettirilmiştir. Fiziksel olarak evlenme sicil defterleri, matbu olarak hazırlanmış sayfalardan oluşmaktadır. Adliye Vekâleti evlenme sicili olarak tutulmuştur. Bu sayfaların defter hâlinde basılma hakkı, Türk Tayyare Cemiyetine verilmiştir. Her bir sayfa için evlenecek olan kişilerden beş kuruş alınmaktadır. Her bir sayfada bir evlilik işlemi yapılmıştır. Sayfalarda evlenecek olan erkek ve kadının, aşağıdaki bilgileri yer almaktadır. Eşlerin ismi şöhreti ya da lakabı, anne baba adları, sülale lakapları, doğduğu yer ve tarih, nüfusa kayıtlı olduğu yer, mevcut oturduğu yer, varsa vasisinin ismi, daha önce evlenip evlenmediği, evli ise eşinin adı, daha önce evlenmiş ise evliliğinin ne şekilde sonlandığı, vefat veya boşanma tarihi ve özetleri gibi bilgileri bulunmaktadır.

Matbu evrakta, kimlik bilgilerinden sonra iki farklı dilekçe yer almaktadır. Birinci dilekçede evlenecek erkek ve kadının, evlenmek istediğini bildiren bir beyanı bulunmaktadır. Bu dilekçede, kişilerin isim ve resmî mühürleri bulunmaktadır. Aynı zamanda bu dilekçenin altında vasi ile evlendirilecekse vasinin ismi veya anne babasının ismi bulunmaktadır.

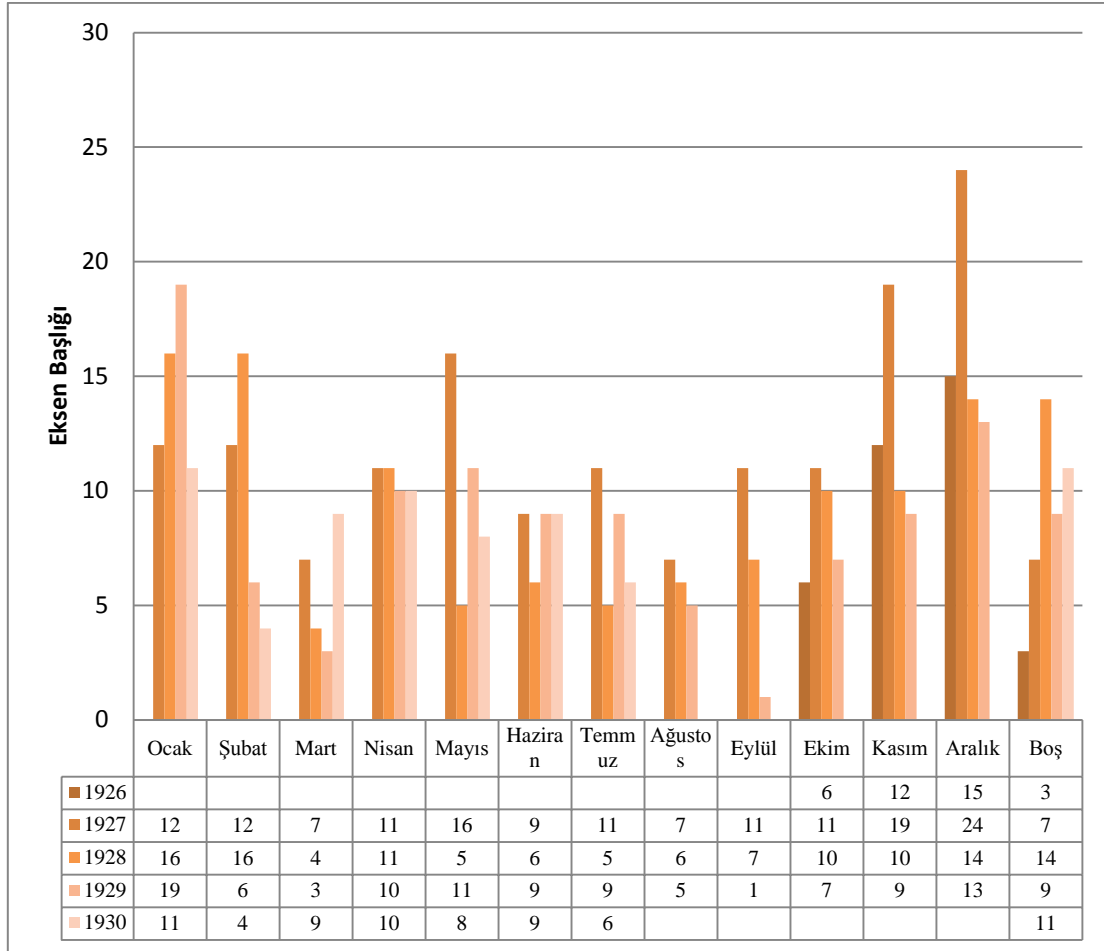
İkinci dilekçe, nikâhın yapılması ile ilgili akit talebidir. Birinci dilekçede kanuni işlemlerin yapılması sürecinde evlenecek kişilerin evliliklerine herhangi bir engel çıkmadığı takdirde, bu ikinci dilekçe işleme girmektedir. Bu şekilde nikâh akitlerinin yapılmasını istemektedir. Örneğin Çorum 1. Numaralı Evlenme Sicil Defterinin 70 nolu sicile göre; Kaleli Ahmet Mithat Efendi ile Kayyumoğlu Emine Aliye Hanım, evlenmek için 28 Mart 1927 tarihinde dilekçe vermişlerdir.⁴⁵ Bu kişiler hakkında gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra 15 Haziran 1927’de evlenmelerine herhangi bir resmî engel bulunmadığı anlaşıldığından nikâhları yapılmıştır. Buradaki araştırma süresi yaklaşık iki haftalık bir süredir. Bu süre zarfında evlenecek kişilerin durumları, nüfus idaresinden ve adliyeden sorulmaktadır. Dışarıdan evliliklerde ise, bu süre uzamaktadır. Nikâh akitleri, araştırma bittikten sonra yapılmaktadır.

Nikâh töreni, belediyenin tahsis etmiş olduğu bir odada, iki şahidin huzurunda, belediye reisi veya evlenme memuru tarafından yapılmaktadır. Bu dönemde Çorum nikâh memurunun ismi Mahmut’tur. Tören esnasında erkek ve kadına, kendi istekleri ile evlenmek isteyip istemedikleri sorulmaktadır. Cevabı olumlu olarak alındıktan sonra, şahitlerin huzurunda eşlerin işlemleri tamamlanmaktadır. Evlenecek olan kişiler, evlendiklerini kabul ettiklerine dair ifadeyi içeren bir metnin altına imza atmaktadır. Şahitler de bu metnin altına şahit olduklarına dair imzalamaktadırlar. Bu metin, günümüzdeki nikâh kayıtlarına benzer ifadeleri içermektedir.

Aynı matbu tablonun yan tarafında nikâhın şehir merkezinde, belediye merkezinde veya köyde yapıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. Bu tabloda nişan tarihi, nişanın yapıldığına dair beyan tarihi, nişanlar iptal edilmişse niçin iptal edildiği, nişanın nerede yapıldığı gibi bilgiler mevcuttur. Kısacası bu evrakta, evlilik ile ilgili her türlü hukukî bilgiler mevcuttur. Bir bakıma Tanzimat’tan itibaren bu döneme kadar yapılan her türlü değişimin özeti, bir tabloda verilmeye çalışılmıştır. Defterlerin istatistiksel dökümleri aşağıdaki tablo 1’de verilmiştir.

⁴⁴ Bu defterler, Çorum Belediyesinin arşivindeyken, Belediye Kent Arşivi çalışanlarından Sayın İrfan Yiğit tarafından tespit edilmiştir. Transkripsiyonu yapılarak Belediye yayını şeklinde bastırılmıştır. Defterlerin orijinal nüshaları Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Bu kayıtları, çalışmamızda kaynak gösterirken, defterlerin orijinallerini esas aldık. İrfan Yiğit, *Çorum Evlenme Sicil Defterleri (1926-1930)*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum 2016.

⁴⁵ *Çorum Evlenme Sicil Defteri*, Defter No: 1, Sıra No: 70.

Tablo 1: Çorum Evlenme Defterlerinin İstatistiksel Dökümü.

Çorum evlenme sicil defter kayıtlarının tutulmasına, Ekim 1926'da başlanmıştır. 1926 yılında üç ayda toplam otuz üç kayıt tutulmuştur. Bunlardan üç tanesi geçersiz sayılmıştır. 1927'de yüz elli yedi kayıt, yedisi geçersiz, 1928'de yüz yirmi dört kayıt on dördü geçersiz, 1929'da yüz on bir kayıt onu geçersiz ve 1930'da Temmuz ayına kadar toplam elli yedi kayıt on biri geçersiz kayıt tutulmuştur. Genel toplam olarak da, dört yüz doksan altı kayıt tutulmuş olup, bunların kırk dörtü geçersiz sayılmıştır (496-44= 452). Geçerli işlem sayısı dört yüz elli ikidir. Geçersiz sayılan işlemlerin nedenleri genelde evrak eksikliği, nüfus cüzdanının olmaması ve son anda evlilikten vazgeçilmesidir. Evlilik için gerekli olan her türlü evrakın tamamlanmasına dikkat edilmektedir. Bunun ile ilgili vatandaşların nüfusa kayıt yaptırması istenilerek nüfusun tespiti konusunda da zorunluluk getirilmiştir.

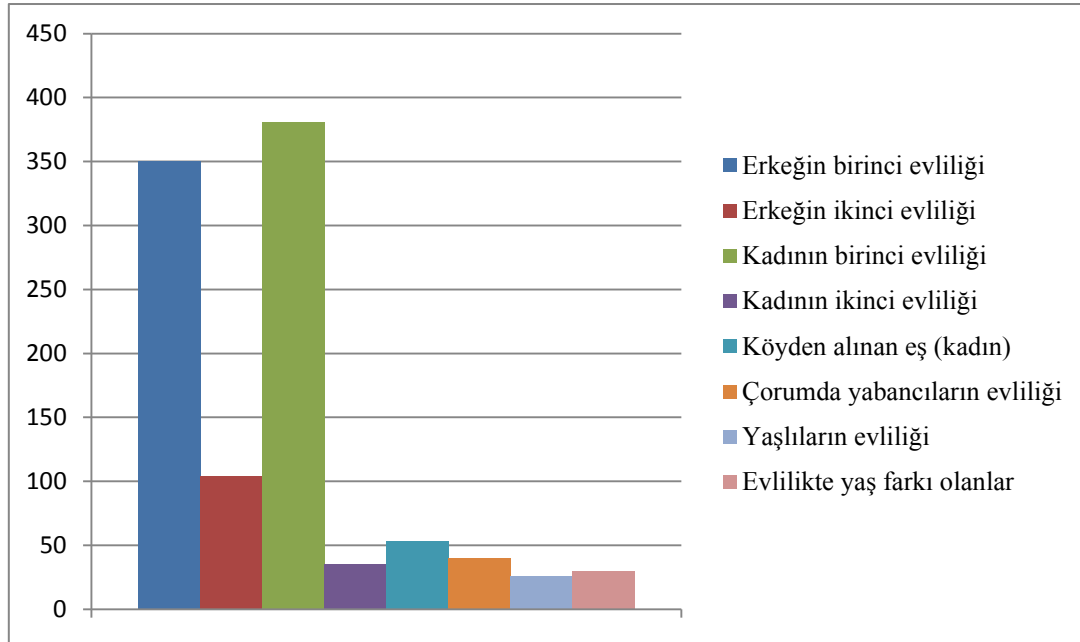
Evlilik kayıtlarından edindiğimiz bilgilere göre; iki ve üzeri evliliklerin engellenmesi için birtakım zorunluluklar getirilmiştir. Daha önce evli olan erkeklerden, birinci evliliklerinin bittiğine dair mahkeme kararı istenilmektedir. Örneğin, Çorum Hacı Recep mahallesinden Körsaka oğlu Mustafa, eşi Sariye'yi anasının evine göndererek yeniden evlenmek istemiştir. Yapılan araştırma sonucunda Mustafa'nın nikâhı, eşi Sariye'den resmî olarak boşanmadığı için kıyılmamıştır. Daha sonra Mustafa, mahkeme kararı ile boşanarak, karar örneğini de belediyeye ibraz ettirerek yeni eşi ile nikâhlanmıştır.⁴⁶ Nikâh işlemlerinin geçersiz olma nedenlerinden bir tanesi, kadının rızasının olmamasıdır. Örneğin; Çorum Çepni mahallesinden 50 küsur yaşlarında Himmet oğlu Esat'ın eski hanımı Şerife'nin, rızası olmadığı için Şarkışla'nın Deli Elbaş nahiyesi Yatır köyünden 40 yaşlarında Rum dönmesi Abbasoğlu Mühtedi Arif ile nikâh

⁴⁶ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 3.

işlemleri başlatılmış olmasına rağmen, Şerife'nin vazgeçmesi sonucunda tamamlanmamıştır.⁴⁷ Şerife'nin ikinci defa başka bir kişi ile evliliği de, aynı nedenden dolayı geçersiz olmuştur. Kadının birinci evlilik talebi Nisan 1928 tarihindedir. İkincisi de Ekim 1928'dedir. Şerife, yine yabancı biri ile Sivas'ın Tenos kazası Çakmaklı köyünden İsa oğlu Rıza ile evlilik işlemlerini başlatmış. Fakat sonuçlandırılmamıştır.⁴⁸

Başka bir örnek de, Karaman Çavuş mahallesinden Demircioğlu Süleyman'ın eşi Emine'nin, resmî olarak nüfus kayıtlarında hâlâ evli olduğu için aynı mahalleden Nurullah Oğlu Arif ile evlenmesi gerçekleştirilememiştir.⁴⁹ Nikâhın kıyılmamasının diğer bir nedeni de bulaşıcı hastalıklara sahip kişilerdir. Erkeğin ya da kadının herhangi bir bulaşıcı hastalığı varsa, bu hastalığı tedavi ettirildikten sonra nikâhlarının kıyılması hükmü getirilmiştir. Örneğin Çorum'da evlenmek için müracaat eden bir kişiye belediye doktoru tarafından yapılan muayenesi sonucunda frengi hastalığı teşhisi konulmuştur. Verilen raporda, bu kişinin tedavisi yapıldıktan sonra evlenebileceğine dair nikâh defteri kaydına not düşülmüştür.⁵⁰ Diğer bir neden ise, boşanmış olan bir kadının iddet süresini beklemeden evlenmek istemesidir. Örneğin, Çorum Gülabi mahallesinden Satı'nın eşi Ali, vefat etmiştir. Ali'nin ölüm kaydı, nüfusa geç işlendiği için Satı'nın evlilik talebi, eski eşinin ölüm tarihinden itibaren üç yüz gün (on ay) geçmediği için reddedilmiştir. Bu süre dolduktan sonra evlenebileceği nikâh defteri kaydına not düşülmüştür.⁵¹ Yukarıdaki tablo 1'e göre; Çorum'da nikâh veya düğün yapma ilkbahar ve kış aylarında yoğunlaşmaktadır. Bölgenin geçimi tarıma bağlı olduğu göz önünde bulundurulursa, düğünlerin ilkbahar ve kış aylarında yapılması doğal bir durumdur.

1926-1930 yılları arasında yaklaşık dört yılda geçerli toplam 452 adet işlem yapılmıştır. Bu işlemlerin detaylandırmak gerekirse aşağıda tablo 2 ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2: Çorum Evlenme Defterlerine Göre Cinsiyete, Yaşa Göre Evlilik Tablosu.

⁴⁷ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 4, Sıra No: 30.

⁴⁸ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 5, Sıra No: 38.

⁴⁹ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 4, Sıra No: 31.

⁵⁰ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 4.

⁵¹ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 56. İslam hukukuna göre iddet süresi 3 aydır. Ancak Buradaki üç yüz gün ya da on aylık bekleme süresi, özel sebeplerden dolayıdır. Ölen eşinin ölüm tarihi, nüfusa geç kaydettirilmiştir. Aynı zamanda Bu kişiler, göçer Çingen'dir. Evlilik kaydında başka bir kayıt verilmemiştir.

1926-1930 yılları arasında Çorum'da geçerli evlilik işlem sayısı toplam dört yüz elli iki adettir. Bu süre içerisinde erkeklerden ilk kez evlenenlerin sayısı yüz otuz ikidir. İkinci kez evlenenlerin sayısı yüz dördüttür. İncelediğimiz dönemde erkeklerin iki evli olanı bulunmamaktadır. Yeni Medeni Kanun'a göre yasaklanmıştır. Erkeklerin ikinci kez evlenmelerinin nedeni, eşlerinin ölmesidir. Çok az bir kısmı ise boşanmıştır.

İncelediğimiz dönemde kadınların ilk evliliklerinin sayısı toplam üç yüz seksen birdir. İkinci kez evlilik yapanların sayısı ise, yüz sekizdir. İkinci kez evlenen boşanmış kadınların sayısı çok azdır. Daha çok eşleri öldüğü için ikinci kez evlenmişlerdir.

Bölgedeki normal ya da doğal evlilik yaşına baktığımızda erkekler, yirmi-yirmi beş yaş aralığında evlenmektedirler. Az da olsa yirmi yaş altında evlenenler vardır. Kızlar ise on yedi-on dokuz yaş aralığında evlenmektedirler. Defterlerdeki kayıtlara göre; on yedi yaş altında yapılan evliliklere çok az rastlanmaktadır.

Bölgede kız alıp verme nerelerden yapılmaktadır? Çorum merkezde, ağırlıklı olarak kendi içerisinde yapılmıştır. Bunun yanında Tablo 2'de de görüldüğü üzere, erkekler, Çorum merkeze bağlı köylerden kız almışlardır. Köyden alınan gelin sayısı, bu dönemde toplam 50 kişi civarındadır. Çorum'un köylerinden olan damatların sayısı ise üçtür. Yine çok az da olsa Çorum'un kazalarından ve köylerinden damat ve gelin vardır.

Çorum Evlenme Defterlerinde kayıtlı olup da Çorum'un yerlisi olmayanların evliliklerini iki grupta toplayabiliriz. Birinci grup, Çorum'da görev yapan öğretmen, memur ve askerlerden oluşmaktadır. İkinci grup ise, dışarıdan göçmen olarak gelmiş olanlar ve meslek erbabı kişilerdir. Bunların sayısı, incelediğimiz dönemde 40 kişi civarındadır. Birinci gruba örnek olarak Belediye Mimarı Mustafa Rıfat Bey'i verebiliriz. Bu dönemde Çorum'da görev yapan Belediye Mimarı Mustafa Rıfat Bey, eşinden boşanarak kendisinden çok küçük birisi ile evlenmiştir.⁵² Başka bir örnek olarak da asker evliliğini verebiliriz. Aslen Kırşehirli olup, bu dönemde Çorum'da 38. Alay'da askerlik yapan Hacı Resul Oğlu Mehmet'in, aynı alayda görev yapan Baytar Binbaşı Emin Lütfü Bey'in Hizmetçisi Selânik doğumlu Fatma ile evlenmek istemesidir.⁵³ Bu talep, belli olmayan bir nedenden dolayı gerçekleşmemiştir.

İkinci grup olarak adlandırdığımız yabancılar, I. Dünya Savaşı ve sonrasında bölgeye gelmiş göçmenlerdir. İncelediğimiz dönemin kayıtlarına göre, bu dönemde Çorum'a Ahıska Türkleri, Çerkezler ve Kürtler göçmen olarak gelmişlerdir. Göçmenlerin geldikleri bölgeler ise, Eskişehir, Bayburt, Trabzon ve Erzurum'dur. Bunların bir kısmı meslek erbabıdır. Ancak meslekleri çoğunlukla amelelik veya arabacılıktır. Bu kişilerin ekonomik güçleri zayıftır. Bundan dolayı da bölgede, kendilerinden büyük olan veya dul kadınlarla evlenmişlerdir.

Tablo 2'de verdiğimiz bir değerlendirme de, yaşlı kişilerin evliliğidir. Bu kişiler, elli yaş ve üzeri olanlardır. İncelediğimiz dönemde Çorum'da bunların sayısı yirminin altındadır.

Son olarak Tablo 2'de verdiğimiz rakamsal değerlerde, evlilikte eşler arasındaki yaş farkı fazla olanlardır. Bunların sayısı tahmini olarak 30 kişidir. Bu rakam, eşler arasındaki yaş farkının en az on yaş ve üzeri olanlardır. Bu grupta yer alanları kendi içerisinde iki grupta toplayabiliriz. Birincisi erkeğin yaşının büyük olduğu gruptur. İkincisi de kadının yaşının büyük olduğu gruptur. Erkeğin yaşının büyük olduğu durumunda, erkeğin ilk eşi vefat etmiştir. Evlendiği kadının yaşı çok küçüktür. Bu tür evliliklerde, erkeğin sosyal statüsünün ve ekonomik durumunun yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, Çorum Hapishane Müdürü Ali Selim Baki'nin yaşı kırk dördüttür. Kendisinden yirmi küsur yaş farkı olan Hatice ile evlenmiştir.⁵⁴ Diğer

⁵² Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 75.

⁵³ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 3, Sıra No: 11.

⁵⁴ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 11.

bir çarpıcı örnek de, incelediğimiz dönemde altmış üç yaşında olan Katranoğlu İbrahim Ağa'nın, kendisinden kırk küsur yaş farkı olan Asiye ile evlenmesidir.⁵⁵

İkinci grup olarak adlandırdığımız evliliklerde kadınların yaşı, evlendikleri erkeklerden çok büyük olmasıdır. Bunun nedeni genellikle ekonomiktir. Kayıtlardan edindiğimiz bilgilere göre erkek, ekonomik olarak zayıftır. İç güveyi olarak alınmıştır. Bunlar ile ilgili kayıtlarda çok dikkat çekici örnekler bulunmaktadır. Örneğin, bu dönemde 18 yaşında olan İsmail'in, kendisinden on yaş büyük olan ağa kızı ve eski eşi müderris olan Fatma Gürcü ile evlendirilmiştir.⁵⁶ Başka bir örnek de yine bu dönemde 19 yaşında olup Çorum'da kahvecilik yapan Hadımoğullarından Ömer, kendisinden yirmi üç yaş büyük ve babası ağa olan Hatice ile evlendirilmiştir.⁵⁷ Yine başka bir çarpıcı bir örnek de, kendisi bu dönemde attar olan ve 18 yaşında bulunan Hüseyin'in, kendisinden yedi yaş büyük olan Münire ile evlendirilmesidir. Bu örneği ilginç kılan özellik Münire'nin, Kars Kadısı Oğlunun kardeşi olmasıdır. Aynı zamanda bu nikâh işleminde ilk defa iki kadın şahitlik yapmıştır.⁵⁸ Bu örnekten başka kadınların nikâh şahitliğine rastlamadık.

Bu iki grup dışında bazen erkek ve bayan, yaşının büyük olmasına bakılmadan her ikisinin de fakir ve kimsesiz olmasından dolayı evlendirilmiştir. İncelediğimiz dönemde genellikle yaşı büyük bayanlar ile fakir ve kimsesiz erkekler evlendirilmiştir. Bu tür erkeklerin büyük bir kısmı, arabacılık ve amelelikle uğraşmaktadır. Yine evlenen bayanların büyük bir kısmı ise boşanmış ya da eşi ölmüştür.

Genel olarak değerlendirecek, 1927 yılı nüfus sayımına göre Çorum merkez nüfusu, 43.891'dir. Bu nüfusun 20.891'i erkek, 22.899'u kadındır.⁵⁹ Buna göre Çorum'da erkek nüfusu kadınlara göre azdır. Erkeklerin az olmasının nedeni, Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi, uzun süren savaştan yeni çıkmış olmasıdır. Yaklaşık 44.000 nüfusu olan bir şehirde yılda yüzden fazla çiftin nikâhının yapılması iyi bir evlenmeyi sayısını ifade etmektedir.

Sonuç

Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan radikal değişimler, geçmişten günümüze sürekli eleştirilmiştir. Bunlar Tanzimat Dönemi'nde başlayıp Cumhuriyet Dönemi'nde sonuçlandırılmıştır. Bu değişimlerden biri de evlilik konusunda yapılan hukukî yeniliklerdir. Bunlar da başlık parası, kız kaçırma, nişan ve düğün masraflarının azaltılması gibi konulardır. Evliliklerde kadına verilen mihr-i muaccel ve müeccel ücretleri, bölgelerin ekonomik gelirlerine göre sınırlandırılmıştır. Başlık parası ve evlenme ile ilgili her türlü vergiler kaldırılmıştır. Diğer yandan zorla evlendirmeler yasaklanırken görücü usulü evlilik yerine Balkanlar'da yaygın olarak uygulanan anlaşarak evlenmeler, teşvik edilmiştir.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, topluma da yansımıştır. Bu durum evlilikleri etkileyerek, evliliklerin azalmasına neden olmuştur. Evliliğin azalması, nüfus artışını engellemiştir. Ortaya çıkan olumsuzlukları gidermek için, dönemin yöneticilerini birtakım tedbirler almaya sevk etmiştir. Tanzimat ile başlayan hukukî düzenlemelerin temel amacı, nüfusun artmasını sağlamaya yöneliktir. Buna bağlı olarak evlilikler teşvik edilmiştir. Bu düzenlemelerin olumlu sonuçları, gayrimüslimlerde daha çabuk alınırken, Müslümanlar da ise çok yavaş olmuştur. Bunun nedeni, muhtemelen Müslüman nüfusun uzun süren savaşlardan dolayı sosyal ve ekonomik olarak daha fazla etkilenmiş olması olarak görülebilir. Çünkü savaşan kesim Müslümanlardır.

⁵⁵ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 24.

⁵⁶ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, sıra No: 37.

⁵⁷ Çorum Evlenme Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 45.

⁵⁸ Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, Sıra No: 71.

⁵⁹ Asım Çoban, "Çorum'un Nüfus Coğrafyası Özellikleri", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 33, (Ocak 2016) İstanbul, s. 417.

Yapılan düzenlemeler, her ne kadar evliliği teşvik etse de esas amaç, nüfusun kontrol altına alınmasıdır. Bu dönemde evlilik ile ilgili çıkarılan kanunlarda dinî önceliklerden çok, millî kaygılar ön plana çıkarılmıştır. Kısacası, dönemin ihtiyaçları ön planda tutulmaya çalışılmıştır. Yabancı erkek ve kadınlarla yapılan evliliklerden meydana gelecek nesillerin hak ve hukukları, milliyetçi yaklaşım tarzıyla korunmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde İranlı kadın ve erkeklerle evlilikler, mezhepsel farklılıktan dolayı yasaklanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde, geçmişte yapılan düzenlemeler tekrar ele alınmıştır. Bu düzenlemelere geçmişte olduğu gibi itirazlar, dinî çevrelerden gelmiştir. Başka bir ifade ile Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan değişimler, geçmişin bir mecmuu veya bir radikal dönüşümdür. Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de, evlilik ile ilgili yapılan düzenlemelerin amacı; nüfusun çoğaltılması ve kayıt altına alınmasıdır. Her ne kadar Türk Medeni Hukuku, İsviçre Medeni Kanunu'ndan iktibas edilse de uygulamada birçok kural, geçmişteki uygulamalara benzemektedir. Bu durum Çorum Evlilik Sicil Defterlerinde açıkça görülmektedir. Örneğin Evlilik defterlerinde yer alan matbu bilgiler, geçmişte çıkarılan nizamnamelerin bir benzeri şeklindedir. İçerik olarak birtakım yenilikler getirilmiştir. Bu dönemde evliliklerin temeli, kadın ile erkeğin eşitliği ilkesine dayandırılmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan her türlü inkılap hareketlerinde olduğu gibi, evlilik konusunda da yapılan değişimler Ankara'dan sonra ilk defa Çorum'da uygulanmıştır. Çorum, bir bakıma Cumhuriyet inkılaplarının uygulanmasında pilot bölge olmuştur.

Kaynakça

A. Arşiv Kaynakları

Çorum Evlenme Sicil Defteri, Defter No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

Çorum Şer'iyeye Sicili Defteri, Defter No: 4, 7.

Düstûr I. Tertip, Cilt, 1, Matbaa-i Âmîre, İstanbul, H. 1289.

Düstûr I. Tertip, Cilt 7, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara, 1941.

Düstûr II. Tertip, Cilt 6, Matbaa-i Âmire, Dersa'âdet, 1334.

Düstûr II. Tertip, Cilt 9, Evkaf Matba'ası, İstanbul, 1928.

Düstûr Zeyl-i sâni, Mahmud Bey Matba'ası, İstanbul, H. 1299.

Düstûr Zeyl-i sâlis, Mahmud Bey Matba'ası, Dersa'âdet, 1300.

B. Kitaplar ve Makaleler

Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'ruzât*, Yay. Haz. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980.

Ahmed Cevdet Paşa, *Tezâkir 21-39*, Yay. Haz. Cavid Baysun, TTK, Ankara, 1991.

Aybay, Rona. *Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 450, Ankara, 1980.

Aydın, M. Âkif. *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No:11, İstanbul, 1985.

Çadırcı, Musa. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)", *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi*, Der. Tülay Ercoşkun, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s. 196-210.

- Çoban, Asım. “Çorum’un Nüfus Coğrafyası Özellikleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 33, (Ocak 2016), İstanbul, s. 410-438.
- Donuk, Abdulkadir. “Çeşitli Toplumlarda ve Eski Türklerde Aile”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (Fatih Sultan Mehmet Özel Sayısı), Sayı 33, Mart 1980-81, İstanbul, 1982, s. 147-168.
- Dursunüst, Elif, “Kabul Edilme Sürecinde Türk Kanun-ı Medenîsi”, *Usûl İslam Araştırmaları*, 2009, s. 159-170.
- Ercoşkun (Keskin), Tülay. “Demet Dergisinde Kadın ve İlerleme Anlayışı”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIV/37, Ankara, Mart 2005, s. 289-312.
- Ercoşkun, Tülay. *Osmanlı İmparatorluğunda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2010.
- Güler, Ali. “İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları”, *Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. 1, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları No: 71, Ankara, 1992, s. 61-73.
- Halaçoğlu, Yusuf. “Kendi Kaleminden Ahmed Cevdet Paşa”, *Ahmed Cevdet Paşa Semineri*, 27-28 Mayıs 1985, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1986, s.1-6
- Karakoç, Sarkis, *Külliyyât-ı Kavânîn, 1.Cilt, Fihrist-i Tarihî*, (Yay. Haz.) Mehmet Akif Aydın vd., TTK, Ankara, 2006.
- Koç, Bekir, *Midhat Paşa (1822–1884)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Yakınçağ) Anabilim Dalı Doktora tezi, Ankara, 2002.
- Kurnaz, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK, Ankara, 1984.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet. “Tanzimat Döneminde İmar Meclisleri”, *Ankara Üniversitesi OTAM Dergisi*, Sayı: 3, Ankara, Ocak, 1992, s. 323-332.
- Tezcan, M., *Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği*, Ankara, 1981.
- Toroslu, Nevzat. “Kadın Kaçırma”, *Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler*, Editör: Adnan Güriz, Peter Benedict, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, Ankara, 1974, No: 1, s. 413-467.
- Türkdoğan, Orhan, *Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması*, İstanbul, 1975.
- Türkdoğan, Orhan. “Türk Ailesinin Genel Yapısı”, *Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. 1, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları No: 71, Ankara, 1992, s. 22-59.
- Yılmazçelik, İbrahim, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı*, Elâzığ, 1999.
- Yiğit, İrfan, *Çorum Evlenme Sicil Defterleri (1926-1930)*, Çorum Belediyesi Kültür yayımı, Çorum, 2016.
- Yüksel, Sera Reyhani, “Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVIII, Yıl 2014, Sayı 2, s. 175-200.

 عدلیہ وکالتی

اولہ بیک ارککک	اولہ بیک قادیک	کوی + منی + سوری	کوی + منی + سوری
ایشیادنیقور	عیدنیقور	آتا ، قاسم آبی ، منشا و منشا	آتا ، قاسم آبی ، منشا و منشا
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	دوسوی ز دوسوی کوی	دوسوی ز دوسوی کوی
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	نوسه بلی اولدوی ز	نوسه بلی اولدوی ز
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	شیدی اولدوزی ز	شیدی اولدوزی ز
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	وارنه و منشا اسم ، صفت و منشا	وارنه و منشا اسم ، صفت و منشا
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	اوله اولی اولوب اولدوی اولی ایشیادنیقور کوی	اوله اولی اولوب اولدوی اولی ایشیادنیقور کوی
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	اولی اولدوی	اولی اولدوی
ایشیادنیقور	ایشیادنیقور	وقت ووشانه ویشیک کوی و حلامساری	وقت ووشانه ویشیک کوی و حلامساری

بیانه
 اسم ، صفت و حیثیتین بوزر برریمه اولنکه قزاق ورمک قاتوق مراسمک ایجا واکالی ایشیادنیقور
 رشاری لازم کلدیک احواله :

اسمنا اسمنا اسمنا اسمنا اسمنا

عقد طای
 قاتوق مراسمک ایجا و اولنکلکمز . مانع بر سبیک موجود بولنادی ایشیادنیقور آتاشلمسه بناً عقدمک اجرانسی ایشیادنیقور ۱۹۲۲
 اسمنا اسمنا

برریمه اولنک ایتمین تاشانه تاشانه تاشانه تاشانه

رشاری لازم کلن احواله :
 اسمنا اسمنا اسمنا اسمنا اسمنا

اوله ناموری

وقت ، ووشانه ، ترقیق بین حلامساری ، عقدمک قرارلی :

